



ზურაბ ცუცქერიძე

## საქართველოში საგანმანათლებლო რეფორმის სტრატეგიული ამოცანები

განათლების საქმე საქართველოში ცუდად არის, ძალიან ცუდად! ამ საქმის გულშემატკივრები ერთხმად ეთანხმებიან ასეთ შეფასებას. ერთი კი არის, აგერ უკვე ორ ათეულ წელზე მეტი ხნის განმავლობაში ჩვენში მიმდინარე განუწყვეტელი საგანმანათლებლო რეფორმების წარუმატებლობის მიზეზებზე ერთნაირი შეხედულება არ არსებობს („წარუმატებლობის მიზეზებზე“-მეთქი რომ ვთქვი, მოკრძალებულობით მომივიდა, თორემ, წარუმატებლობაზე კი არა, პირდაპირ დამანგრეველ შედეგებზე უნდა ვლაპარაკობდეთ!).

ერთნი დაბეჯითებით ამტკიცებენ, რომ დეკლარირებული სარეფორმო ღონისძიებანი სრულად და სრულყოფილად ვერ განხორციელდა, რამაც არა მარტო შეაფერხა რეფორმა, არამედ სრული ქაოსი გამოიწვია განათლების ამა თუ იმ უბანზე. მაგალითად, საკადრო ცვლილებები და ახალი კადრების მომზადების პროცესი ერთმანეთს ასცდა, რამაც განაპირობა სასწავლო დაწესებულებების არსებითი ხარვეზები.

მეორენი ფიქრობენ, რომ არასწორია ჩვენი განათლების სისტემის ამერიკანიზაციის მცდელობა და საჭიროა იგი ევროპიზაციით შეიცვალოს, რადგან ისტორიულად და მენტალურად ჩვენ უფრო ევროპელები ვართ (აკი ხატზე დავიფიცეთ, ევროპისაკენ გამალებულ სვლას არ შევაჩერებთ!). სწორედ ამ არასწორი ორიენტაციის გამოა, რომ საგანმანათლებლო რეფორმამ დადებითი შედეგები ვერ მოგვიტანა, უარყოფითი კი ბლომადო.

მესამენი ფიქრობენ, რომ სრულიად უმიზეზოდ დაანგრიეს ტრადიციულად არსებული სისტემა და იგი აუცილებლად უნდა აღდგეს, სხვაგვარად არაფერი გვემეველება. ამ პოზიციის მომხრე ზოგიერთი გულშემატკივარი იქამდე მივიდა, რომ განათლების მინისტრს თხოვნით მიმართეს – იაკობ გოგებაშვილის „დედაენა“ დააბრუნეთო სკოლაში (ცნობისათვის: იაკობ გოგებაშვილის „დედაენა“ 1925 წლიდან აღარ არის მოქმედი სახელმძღ-

ვანელო. მის ნაცვლად ქართულ სკოლებში ფუნქციონირებდა იაკობ გოგებაშვილის „დედაენის“ პრინციპებზე აგებული სახელმძღვანელოები. ეს პრინციპები ეჭვქვეშ დააყენეს გასული საუკუნის 90-იან წლებში, როდესაც „დედაენის“ რამდენიმე ალტერნატიული სახელმძღვანელო შეიქმნა და შესთავაზეს კიდევ სკოლებს. ამის მიუხედავად, ბევრ სკოლაში კვლავაც ი. გოგებაშვილის პრინციპებზე აგებული სახელმძღვანელოებით ასწავლიდნენ და ასწავლიან).

არის მეოთხე მოსაზრებაც. მის მომხრეებს მიაჩნიათ, რომ საგანმანათლებლო რეფორმები ჩვენში იმიტომ არ არის დადებითი შედეგის მომტანი, რომ მას არაპროფესიონალები ახორციელებენ.

თითოეულ ამ მოსაზრებასა და პოზიციაში არის სიმართლის მარცვლები, მაგრამ მათი მიმდევრები, ჩემი აზრით, პრობლემის არსს, მის ფუნდამენტურ მიზეზებს ვერ ხსნიან და, ამიტომაც, მათ მიერ გაკეთებული დასკვნები და შემოთავაზებული რეკომენდაციები არარაციონალურად მიმაჩნია. აქ სულაც არ იქნება ზედმეტი, გავიხსენოთ პედაგოგიკის დიდი კლასიკოსის კ. დ. უმინსკის შეგონება: „აღზრდის ხელოვნებას ის თავისებურება აქვს, რომ თითქმის ყველას ეჩვენება ნაცნობ და გასაგებ საქმედ, ზოგიერთს კი ადვილ საქმედაც, – და მით უფრო გასაგებად და ადვილად, რაც უფრო ნაკლებად იცნობს მას ადამიანი თეორიულად ან პრაქტიკულად“<sup>1</sup>

რაიმე არსებულის შეცვლა-გადაკეთება რომ მოინდომო, ჯერ კარგად უნდა გაიაზრო, რას უწუნებ მას, რა პრეტენზიები გაქვს მასთან.

რა პრეტენზია გვაქვს დღევანდელ საგანმანათლებლო სისტემასთან?

ეს პრეტენზიები ორ ჯგუფად უნდა დავყოთ: პრეტენზიები ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლასთან და პრეტენზიები პროფესიულ საგანმანათლებლო დაწესებულებებთან – უმაღლეს სკოლასთან, პროფესიულ კოლეჯებსა და ლიცეუმებთან.

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლასთან დაკავშირებით, ყველაზე ზოგადად თუ ვიტყვით, იგი ვერ ასრულებს მის უმთავრეს სოციალურ ფუნქციას: მოაშალოს მოზარდი თაობა დამოუკიდებელი სოციალური ცხოვრებისათვის.

რისთვის არის მზად თორმეტწლიანი სკოლის თუნდაც წარჩინებული კურსდამთავრებული? არაფრისთვის! უკეთეს შემთხვევაში იგი მზად არის გახდეს უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტი, ანუ მზად არის სწავლის განგრძობისათვის და არა დამოუკიდებელი სოციალური ცხოვრებისათვის.

19 წლის ახალგაზრდამ 12 წლიანი სწავლებიდან მისთვის სასარგებლო ვერაფერი შეიძინა. წერა-კითხვაა ერთადერთი რამ, რასაც უდავოდ აქვს ღრმა სოციალური ფუნქცია, მაგრამ იმის გამო, რომ მოსწავლეს სხვა ცოდნა და უნარ-ჩვევები საკმარისად არ გააჩნია, წერა-კითხვის ცოდნა

<sup>1</sup> კ. დ. უმინსკი, *რჩეული პედაგოგიური თხზულებანი*, თბ., 1974, გვ. 82.

მისთვის აქტუალური არ არის. სხვათა შორის, წერა-კითხვას პირველ კლასში ეუფლებიან, უფროს კალსებში (ალბათ, VII-VIII კლასიდან) კი ბეჯითად ივიწყებენ მას!

რაც შეეხება პროფესიულ განათლებას (უმაღლეს სკოლას!), მისდამი პრეტენზია უფრო საგნობრივი და კონკრეტულია: ჩვენში სოკოებივით მომრავლებული უმაღლესი სასწავლებლები უსაქმური ახალგაზრდების თავშესაფარი გახდა, სადაც ფულს იხდიან არა ცოდნაში, არამედ უცოდინარობაში. თვით ყველაზე პრესტიჟულ და მაღალფასიან უმაღლეს სასწავლებლებშიც კი, სტუდენტთა ერთ ნაწილს მიახლოებითი წარმოდგენაც კი არ აქვს თავის მომავალ პროფესიულ საქმიანობაზე.

რა თქმა უნდა, არის სხვა პრეტენზიებიც და არც თუ მცირერიცხოვანი, მაგრამ ახლა ამაზე სიტყვას არ გავაგრძელებ. აქ მინდა თქვენი ყურადღება მივაპყრო იმ სტრატეგიულ მიმართულებებს, რაც, ჩემი აზრით, უნდა გაითვალისწინონ მომავალი (აუცილებელი!) რეფორმის ორგანიზატორებმა.

ამჯერად ვილაპარაკებ მხოლოდ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაზე, რადგან მიზანშეწონილად არ მიმაჩნია სკოლისა და უმაღლესი სასწავლებლის პრობლემებზე ერთ სიბრტყეზე მსჯელობა, როდესაც საქმე რეფორმის სტრატეგიულ ამოცანებს ეხება. საქმე ის არის, რომ, როგორც ცნობილია, განათლებას ორმაგი შინაარსი აქვს – სოციოლოგიური და კულტუროლოგიური. სოციოლოგიური შინაარსის მიხედვით, ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული სკოლა თუ ფაქტობრივად არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, კულტურული შინაარსით მათ შორის პრინციპული განსხვავებაა.

ჩვენში საგანმანათლებლო რეფორმის უპირველესი სტრატეგიული ამოცანაა განათლების შინაარსის დადგენა. აქ უკვე მესმის შეკითხვა: განათლების შინაარსი, განა, დადგენილი არ არის? დღევანდელი სკოლის განათლების შინაარსი, განა, განსაზღვრული არ არის? – არის, მაგრამ, საკითხავია, რა მოთხოვნებს შეესაბამება იგი. ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლის სწავლების შინაარსი ზოგადობის პრინციპით არ არის აგებული! ეს კატეგორიული განცხადებაა და მეცნიერულ მსჯელობაში კატეგორიულობა, მაინცადამაინც მოსაწონ საქმედ არ ითვლება, თუმცა, ჩემი აზრით, როცა კითხვა რაიმეს არსებობა-არარსებობას ეხება, მაშინ ეთიკური რევერანსები უადგილოა. რაიმე ობიექტი არის ან არ არის. მესამე ვარიანტი გამორიცხულია.

ახლა ვნახოთ, როგორ ესმით მეცნიერებს ზოგადი განათლების შინაარსი და რა ნიშნები უნდა ახასიათებდეს მას. სასკოლო განათლების შინაარსი არის ზუსტად განსაზღვრული ცოდნის მოცულობა და უნარ-ჩვევები, რაც საფუძვლად ედება მოსწავლეთა ყოველმხრივ განვითარებას. ყოველმხრივ განვითარებაში კი მოიაზრება გონებრივი, ფიზიკური, ზნეობრივი, ესთე-

ტიკური და შრომითი განვითარების ისეთი დონე, რაც აუცილებელია დამოუკიდებელი სოციალური არსებობისათვის.

ზოგადი განათლების თვალსაზრისით, ცოდნა არის მეცნიერული ცნებების სისტემა ბუნების, საზოგადოების და აზროვნების განვითარების კანონების შესახებ, რაც კაცობრიობას მოუპოვებია დღემდე და რაც მიმართულია ობიექტური სამყაროს შემდგომი შემეცნებისაკენ. ყოველივე ამას თუ უფრო მარტივად ვიტყვით, განათლებას ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში მსოფლმხედველობრივი ხასიათი უნდა ჰქონდეს. მსოფლმხედველობა კი, როგორც ცნობილია, ადამიანის მთელი შემოქმედითობის საფუძველია, ამიტომ მსოფლმხედველობრივი შინაარსი ამ ცოდნის გამოყენებითობასაც გულისხმობს. სასკოლო სწავლება კი, რომელიც, ახლანდელი მოდური გამოთქმა რომ გამოვიყენოთ, შედეგზეა ორიენტირებული (თითქოს, წინათ მიზეზზე იყო მიმართული!), უნდა ხორციელდებოდეს პრინციპით: „ვიცი – შემიძლია“. მერე და, ასეა ეს დღევანდელ სკოლაში? მოსწავლეს შეუძლია იმ საპროგრამო ცოდნის მოქმედებაში რეალიზება, რასაც სასკოლო განათლება ითვალისწინებს?

მოსწავლეს რომ პრაქტიკულ საქმიანობაში მათემატიკის სასკოლო პროგრამებში მოქცეული ცოდნის გამოყენება შეეძლოს, ადვილი წარმოსადგენია, როგორი კვალიფიკაციის სამუშაო ძალა გვეყოლებოდა. ეს, ცხადია, ფანტასტიკის სფეროა.

ისე, სასკოლო სასწავლო დისციპლინები, კერძოდ, მათემატიკა ზოგადი განათლების პრინციპით რომ არ არის აგებული, ამიტომაც არის იგი მასობრივად მიუწვდომელი და, ფაქტობრივად, ვერანაირ ზეგავლენას ვერ ახდენს მოსწავლეთა მსოფლმხედველობაზე.

ზოგადი განათლების პრინციპი ნებისმიერი დონის სიძნელის შინაარსის საფუძველზე შეიძლება განხორციელდეს, ანუ იმის მიხედვით, თუ რა სოციალური სტატუსი აქვს ამა თუ იმ სასწავლებელს. მაგალითად, 5-6 წლის ბავშვს სიმრავლის მათემატიკურ ცნებას მარტივ მაგალითზე აუხსნით და გაეუთავისებთ (მათს ცოდნად ვაქცევთ!): 3 უფრო ბევრია, ვიდრე 2; 4 უფრო ბევრია, ვიდრე 3. ბავშვი ამ გზით უპრობლემოდ ერკვევა ცნებებში „ბევრი“ და „ცოტა“ და სხვისი დახმარების გარეშე გადაწყვეტს ამ ცნებებთან დაკავშირებულ ამოცანებს. მაგრამ „ბევრისა“ და „ცოტას“ ცნებები სხვა განზომილებებში ასე მარტივად არ წყდება და იგი სხვა სოციალური სტატუსის ადამიანის მოქმედებებს ედება საფუძველად. თუმცა, „ბევრისა“ და „ცოტას“ ცნებები არსებითად არ შეცვლილა.

მათემატიკის საგანი საილუსტრაციოდ კარგი მაგალითია და იმიტომ მოვიყვანე, თორემ ასეა სხვა საგნებთან დაკავშირებითაც, რომელთაც, ტრადიციულად, მეცნიერებათა საფუძველებს ვუწოდებთ.

სასკოლო სასწავლო დისციპლინები თუ ზოგადი, ანუ მსოფლმხედვ-

ელობრივი ცოდნის პრინციპით იქნება შედგენილი, მაშინ შეიძლება რეალურად დავიცვათ მისაწვდომობის დიდაქტიკური პრინციპი, რომელიც დღეს აბსოლუტურად უგულებელყოფილია. კლასში, სადაც ოცდაათი მოსწავლეა და მასწავლებლის მიერ ახსნილ ამა თუ იმ აკადემიურ ამოცანას მოსწავლეთა 10 პროცენტზე მეტი (საუკეთესო შემთხვევაში) ვერ ითვისებს, უნდა ვივარაუდოთ, რომ სასწავლო სიძნელე მიუწვდომელია.

გული მიგრძობს, ცნება "ათვისება" თუ არ განვმარტე, მკითხველთა ერთ ნაწილში უსათუოდ უნდობლობას გამოვიწვევ. მაშ, ასე: ათვისება არის გონებაში ახალი ინფორმაციის (ცოდნის!) შერწყმა უკვე არსებულ ინფორმაციასთან (ცოდნასთან!), რომლის შედეგადაც მივიღებთ თვისებრივად ახალ ცოდნას, რის საფუძველზეც სუბიექტი შეიძლება უფრო მაღალი დონის სიძნელის შემცველი ამოცანის გადაწყვეტას.

მოსწავლემ მთელი მათემატიკური ფორმულები და თეორემები ზეპირადაც რომ იცოდეს, თუ რაიმე ტექნიკური ამოცანის გადაწყვეტაში მას ვერ გამოიყენებს, მაშინ ასეთი ინფორმაციის ფლობა ცოდნად არ ითვლება.

ახლა, ვფიქრობ, გასაგებია, რატომ ვთქვი ზემოთ, საშუალოდ მოსწავლეთა 10 პროცენტზე მეტი ვერ ითვისებს სასკოლო პროგრამებით გათვალისწინებულ ცოდნას-მეთქი. ზოგიერთ საგანში (მაგალითად, მათემატიკაში, ფიზიკაში, ბიოლოგიაში, ქიმიაში) ეს მონაცემი შეიძლება უფრო დაბალიც იყოს.

**ასე რომ, სასკოლო რეფორმის უპირველესი სტრატეგიული ამოცანა უნდა იყოს სასწავლო შინაარსის დადგენა, ზოგადობის პრინციპის საფუძველზე.**

სასკოლო რეფორმის ერთ-ერთ სტრატეგიულ ამოცანად მიმაჩნია ახალი ტიპის სასწავლო სახელმძღვანელოებით მოსწავლეთა უზრუნველყოფა. არსებული სასწავლო სახელმძღვანელოები, ჩემი აზრით, არ შეესაბამება იმ მოთხოვნებს, რაც ზოგადი განათლების წინაშე დგას.

საზოგადოების წინაშე რომ დავსვათ კითხვა: ვისთვის იწერება სასკოლო სახელმძღვანელოებიო, თითქმის ყველა უპასუხებს – მოსწავლეებისთვისო. ეს აზრი დამკვიდრებულია ოფიციალურ და არაოფიციალურ დონეზე და ეს შემთხვევითი სულაც არ არის. სასკოლო სახელმძღვანელოები უნდა იწერებოდეს მოსწავლეთათვის! სამწუხაროდ, სასკოლო სახელმძღვანელოს მიმართ წაყენებული ეს ობიექტური მოთხოვნა კარგა ხანია გამრუდებულია: სახელმძღვანელოები მოსწავლეთათვის აღარ იწერება. დღევანდელ სახელმძღვანელოსა და მოსწავლეს შორის აუცილებელი შუამავალი დგას – მასწავლებელი. რატომ? განა სახელმძღვანელო „თარჯიმნის“ ანუ შუამავლის გარეშე ვერ დაამყარებს კონტაქტს მოსწავლესთან? ვერა, რადგან იგი „მოსწავლის ენაზე“ არ არის დაწერილი.

ის აკადემიური საქმიანობა, რაც მასწავლებელმა გასწია გაკვეთილზე,

სახელმძღვანელომ უნდა განაგრძოს საშინაო საქმიანობაში. ეს შესაძლებელი გახდება მაშინ, თუ სასკოლო სახელმძღვანელოები იმ მოთხოვნების საფუძველებზე აიგება, რაზეც ზემოდ უკვე გვქონდა ლაპარაკი. ამასთან, სულაც არ არის განათლების დემოკრატიზაციის მაჩვენებელი ის, რომ ერთსა და იმავე საგანში რამდენიმე სახელმძღვანელო არსებობდეს და სკოლას (ან მოსწავლეებს) უფლება ჰქონდეს, აირჩიოს მისთვის სასურველი სასწავლო წიგნი. სასკოლო სახელმძღვანელოები უნიფიცირებული უნდა იყოს და უზრუნველყოფდეს ცოდნის ათვისებას ერთიანი სტანდარტის მიხედვით.

სახელმძღვანელო უნდა დაიწეროს მოსწავლეებისათვის. იგი უშუალოდ უნდა ელაპარაკებოდეს მათ. ტრადიციულად ეს ასე იყო წარსულში. მასწავლებლის ფუნქცია არ არის შეამავლობა სახელმძღვანელოსა და მოსწავლეს შორის. მასწავლებლის ფუნქციაა მოსწავლეთა სასწავლო-შემეცნებითი საქმიანობის რაციონალური ორგანიზაცია და მართვა, მათი წარმატებული ცვლის უზრუნველყოფა უცოდინარობიდან ცოდნისაკენ, სწავლების აღმზრდელობითი ფუნქციის რეალიზაცია და პიროვნების სოციალიზაციის რთული პროცესის მეთოდური მართვა.

საგანმანათლებლო რეფორმა თვითმოქმედება არ არის; იგი არც ვინმეს, თუნდაც ერთობ ნიჭიერი პიროვნების შეხედულებებისა და განზრახვების მიხედვით შეიძლება ხორციელდებოდეს და მისი განხორციელების პროცესში ვოლუნტარისტური კორექტივები შედიოდეს. რეფორმირების პროცესის დაწყებამდე უნდა ჩამოყალიბდეს ყველასათვის გასაგები კონცეფციები განათლების შინაარსის, სასწავლო სახელმძღვანელოებისა და სხვა საკვანძო საკითხებზე, რომლის საფუძველზე ჩამოყალიბდება ერთიანი სარეფორმო კონცეფცია.

ეს გადახვევა იმიტომ დამჭირდა, რომ დღემდე წამოწყებული რეფორმები ისე დაიწყო, რომ არავის მოსვლია აზრად ასეთი კონცეფციების შემუშავება. ამიტომ იყო, რომ ყველა ეს სარეფორმო კონცეფცია ასცდა რეალურ მიზნებს დროსა და სივრცეში, და რეფორმების ნაცვლად მივიღეთ ნგრევა და დეფორმაციები.

ახლა ისევ „პირველსა სიტყვასა ზედა მოვიდეთ“.

სასკოლო განათლების მოსალოდნელი რეფორმის ერთ-ერთ კარდინალურ ამოცანად უნდა მივიჩნიოთ აღზრდის სისტემის ჩამოყალიბება და მისი ორგანული ჩართვა ზოგადსაგანმანათლებლო სისტემის შინაარსში. უფრო მართებული იქნება, თუ ვიტყვით: სკოლას უნდა დაუბრუნდეს აღმზრდელობითი ფუნქცია, რომელიც მას ისტორიულად ყოველთვის ჰქონდა! სკოლა იყო სასწავლო-აღმზრდელობითი დაწესებულება, ვიდრე დასავლეთში, მათი გავლენით კი ჩვენშიც, ფსევდოლიბერალური ძალები არ გაბატონდნენ და რომლებმაც აღზრდა პიროვნებაზე ძალადობად არ მიიჩნიეს. უკანასკნელ ათწლეულში ტერმინი „აღზრდა“ საერთოდ გააქრეს

ყველა საგანმანათლებლო დოკუმენტში და მის მაგივრად დაამკვიდრეს „განვითარება“. ეს იყო და არის საერთაშორისო შეთქმულება ჰუმანიზმის სახელით ჰუმანიზმის წინააღმდეგ. ყველა წიგნიერმა ადამიანმა იცის, რომ აღზრდა სოციალური მოვლენაა, განვითარება კი სოციოგენური მოვლენა არ არის. ამიტომ აღზრდის უარყოფა ადამიანის განვითარებაში ადამიანურობის უარყოფაა.

აღზრდის კლასიკური განსაზღვრება ასეთია: აღზრდა არის აღსაზრდელზე მიზანმიმართული, სისტემატური ზემოქმედება მასში სოციალურად ღირებულები თვისებების ჩამოყალიბების მიზნით. ამ განსაზღვრებაში ორგანიზებული აღზრდის პროცესი იგულისხმება, მაგრამ აღზრდა მხოლოდ ორგანიზებულ გარემოში როდი მიმდინარეობს. არსებობს აგრეთვე არაორგანიზებული, სტიქიური აღზრდის პროცესი, რომელიც მუდმივად მოქმედებს აღსაზრდელზე. იგი სტიქიურია იმიტომ, რომ მისი შედეგების პროგნოზირება და, საჭიროების შემთხვევაში, კორექცია შეუძლებელია. ამიტომაც არის აღზრდის ორგანიზებული პროცესი აუცილებელი, რომ საზოგადოებამ შეძლოს მოზარდ თაობას მიზანმიმართულად გადასცეს ის კულტურული მემკვიდრეობა, რომელიც მას ამ საზოგადოების წევრად აქცევს. უამისოდ საზოგადოების სოციალურ-კულტურული ეროვნია გარდაუვალია და მისი ჯოგად გადაქცევა შეუქცევადი. ამიტომ არის აუცილებელი აღზრდის სისტემის სასწრაფოდ აღდგენა და თანამედროვე მოთხოვნათა შესაბამისი შინაარსით მისი დატვირთვა.

პირველ ყოვლისა, უნდა შემუშავდეს აღზრდის ეროვნული კონცეფცია, რომელსაც საფუძვლად დაედება ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებანი და ის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი ორიენტაციები, რაც ჩვენს ეთნიკურ თავისებურებებსა და მყარად ფიქსირებულ განწყობებს განსაზღვრავს.

მოსწავლეთა აღზრდის შინაარსი და ამოცანები თითქმის სამი საუკუნის წინ შესანიშნავად ჩამოყალიბა დიდმა ქართველმა პოეტმა და დიდაქტიკოსმა დავით გურამიშვილმა: „ყმაწვილი უნდა სწავლობდეს საცნობრად თავისადაო, ვინ არის, სიღამ მოსულა, სად არის, წავა სადაო“. ამ კლასიკური შეგონების დავიწყება ხეირს არ დაგვაყრის დღესაც, რადგან წარუვალ ჭეშმარიტებათა ხელყოფა ყოველთვის იწვევდა ზნეობრივ კატასტროფებს, რასაც შედეგად ფიზიკური კატასტროფები მოსდევდა მუდამ.

პირველი კითხვა, რასაც პასუხი უნდა გაეცეს აღზრდის კონცეფციაში, პრობლემის ზედაპირზე დევს: ვის ვზრდით?

დღევანდელი გლობალიზმისა და ფსევდოლიბერალიზმის ადვოკატი ამ კითხვაზე დაუფიქრებლად უპასუხებენ: ჩვენ უნდა აღვზარდოთ მსოფლიო მოქალაქე, რადგან გლობალიზაციის პროცესი სწორედ ამ მოთხოვნას აყენებსო. აქედან გამომდინარე, მათთვის მიუღებელია ეროვნულ-პატრიოტული აღზრდა, რადგან პატრიოტიზმი თურმე კი არ აერთიანებს ადა-

მიანებს, არამედ თიშავს მათ. ისინი, სამწუხაროდ, ტოლობის ნიშანს სვამენ პატრიოტიზმსა და შოვინიზმს შორის. ეს არის არა მარტო უაღრესად მცდარი, არამედ ერთობ მანვე შეხედულება, რომელსაც არანაირი მეცნიერული საფუძველი არ გააჩნია.

ადამიანური ცნობიერების ჩამოყალიბება, პიროვნების თვითშემეცნების განვითარება მიკუთვნებულობის შეგნების ფორმირებით იწყება. ადამიანი საკუთარი პიროვნების გაცნობიერებას იწყებს მაშინ, როდესაც თავს ვინმეს ან რაიმეს მიაკუთვნებს. თავდაპირველად ვის მიაკუთვნებს თავს პატარა ბავშვი? დედას, ან იმას ვინც მას ზრდის. შემდეგ იგი თანდათან მიაკუთვნებს (და ამავე დროს, მიიკუთვნებს) თავს მამას, ბებია-ბაბუებს, და-ძმებს, ოჯახს. ბავშვის ზრდასა და სოციალურ განვითარებასთან ერთდ მიკუთვნებულობის წრე ფართოვდება. ადამიანი თავს მიაკუთვნებს თავის გვარს, უბანს, სოფელს, კუთხეს, ერს. პიროვნული განვითარების ყველაზე მაღალ საფეხურზე შეიძლება ადამიანმა თავი მიაკუთვნოს კაცობრიობას. ასეთია მიკუთვნებულობის შეგნების განვითარების დინამიკა და არანაირი აღმზრდელით მექანიზმი არ არსებობს საიმისოდ, რომ ადამიანმა თავი პირდაპირ კაცობრიობას მიაკუთვნოს. ლიბერალების აზრით, ორგანიზებული აღზრდის გარეშე, სოციალურ-ეკონომიკური პირობებისა და თანამედროვე საკომუნიკაციო საშუალებების ზეგავლენითა და პოლიკულტურულ გარემოში ცხოვრების გამოცდილებით ადამიანები თავისთავად გაზდებიან მსოფლიოს მოქალაქეები. ვერ გაზდებიან! ჯოგად გადაქცევა კი შესაძლებელია!

აღზრდის კონცეფციის დამუშავება სერიოზულ მეცნიერულ მიდგომას საჭიროებს. პირველ ყოვლისა, გათვალისწინებული უნდა იყოს ის ეროვნულ-სოციალური დაკვეთა, რაც აქტუალურია დღეს და აქტუალური იქნება უახლოეს მომავალში.

ჩემი აზრით, უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცეს სოციალურ-პოლიტიკური აქტივობის აღზრდასა და სამოქალაქო შეგნების ჩამოყალიბებას, რასაც ყოველნაირად თრგუნავდა ავტორიტარული რეჟიმები, რაც ტრადიციულად გაბატონებული იყო ჩვენში. ჩვენ ორიენტაცია უნდა ავიღოთ არა იმდენად კონკურენტუნარიანი პიროვნების აღზრდაზე, რამდენადაც კონკურენტუნარიანი საზოგადოების ჩამოყალიბებაზე. ამიტომ, აღზრდის სისტემა ჩვენში უნდა მიუბრუნდეს კოლექტივისტის აღზრდის უკვე დავიწყებულ მეთოდებსა და პრაქტიკას. კოლექტივიზმის, როგორც კომუნისტური იდეოლოგიის მნიშვნელოვანი ელემენტის გაუაზრებელმა გინებამ, საფუძვლიანად დაგვაიწყა ის, რომ საზოგადოება დიდი მასშტაბის კოლექტივია და სამოქალაქო შეგნების რეალიზაცია ამ კოლექტივის გარეშე არაეფექტური, უფრო კი, შეუძლებელია.

სასკოლო აღზრდის სისტემაში უსათუოდ უნდა მოიაზრებოდეს ბავშვთა



ორგანიზაციები, რომლებშიც გაერთიანდებიან სპორტული, კულტურულ-სახელოვნებო, სამეცნიერო-შემეცნებითი თუ სხვა სოციალურად მისაღები, ინტერესების შესაბამისად.

აღმზრდელით საქმიანობას სკოლაში უნდა ჰქონდეს არა კამპანიური, არამედ სისტემური ხასიათი, ისევე როგორც სასწავლო მუშაობას, რადგან პიროვნების სოციალიზაციის ხარისხი დიდწილად სწორედ მასზეა დამოკიდებული.

სერიოზულ რეფორმირებას მოითხოვს პედაგოგიური კადრების მომზადების საქმე.

დიდი ხანია საქართველოს უმაღლესი სასწავლებლები მასწავლებლებს აღარ ამზადებენ. უნივერსიტეტებსა და ინსტიტუტებში დარჩა მხოლოდ დაწყებითი განათლების პედაგოგთა მომზადების ჯგუფები. ჩვენს განათლების რეფორმატორებსა და სისტემის მესვეურებს მიაჩნდათ (იქნებ ახლაც მიაჩნიათ?), რომ მასწავლებლობა ისეთი სერიოზული პროფესია როდია, რომელსაც საგანგებო საუნივერსიტეტო მომზადება სჭირდება. მოვა მასწავლებლობის მოსურნე ვინმე მათემატიკოსი, ფიზიკოსი, ქიმიკოსი, ანდა სულაც ეკონომისტი, იურისტი ან აგრონომი, გაივლის ორკვირიან (მაქსიმუმ, ერთთვიან) ტრენინგს და მასწავლებელიც მზად არის! ასეთი იყო და ჯერაც არის ხელისუფლების საკადრო პოლიტიკა განათლებაში.

ეს არ არის რეალისტური მიდგომა. მასწავლებლობა ერთ-ერთი ურთულესი პროფესიაა, რომელიც სულაც არ უთანაბრდება ამა თუ იმ სასწავლო დისციპლინის ცოდნას. ახლა იმის ახსნას არ დავიწყებ, რომ სწავლება მოსწავლეზე ზეგავლენის პროცესია და ამ ზეგავლენის ეფექტზეა დამოკიდებული სწავლებისა და სწავლის ხარისხი; პიროვნებაზე ზეგავლენა კი მაშინ არის ეფექტიანი, როდესაც მასწავლებელმა კარგად იცის ამ ეფექტიანობის განმსაზღვრელი ფაქტორები (ასეთი ბევრია!), ურთიერთობის ტექნოლოგია, მისი მიმართება მოსწავლის ასაკობრივ და ინდივიდუალურ თავისებურებებთან, კოლექტიური და ინდივიდუალური ათვისების პირობები და ა. შ. და ა. შ. ზოგადად თუ ვიტყვით, მასწავლებელმა უნდა იცოდეს განვითარების ის ლოგიკა, რაც საფუძვლად უდევს არცოდნიდან ცოდნისაკენ მიმავალ გზაზე მოსწავლის სოციალურ და ინტელექტუალურ ჩამოყალიბებას. ყველა ეს ცოდნა მოქცეულია ისეთ სასწავლო დისციპლინებში, როგორიც არის ზოგადი და სპეციალური პედაგოგიკა, ზოგადი და ასაკობრივი ფსიქოლოგია, პედაგოგიური ფსიქოლოგია, სწავლებისა და აღზრდის მეთოდოლოგია; ამ საგნების შესწავლა პედაგოგიური პროფილის განმსაზღვრელ საგანთან (მათემატიკა, ლიტერატურა, ისტორია, ქიმია და ა. შ.) ერთად, ქმნის მასწავლებლის პროფესიული ცოდნის სისტემას. ამიტომ, ჩემი აზრით, მომავალი რეფორმის კონცეფციაში თავისი ადგილი უნდა დაიკავოს სამასწავლებლო-პედაგოგიურმა უმაღლესმა სასწავ-

ლებელმა, რაც შექმნის იმის პირობებს, რომ მასწავლებელთა კადრების მომზადებას სისტემური ხასიათი მიეცეს და იგი დამოკიდებული არ იყოს რაღაც მოკლევადიან და უსისტემო ტრენინგებზე.

სარეფორმო სტრატეგიაში ასევე საგანგებო ყურადღება უნდა დაეთმოს განათლების მართვისა და ორგანიზაციის პრობლემას.

ვფიქრობ, აუცილებელია დაბრუნდეს განათლების მესვეურთა ცნობიერებაში ის შეგნება, რომ საგანმანათლებლო საქმის მართვას ორმაგი შინაარსი აქვს – ადმინისტრაციული და მეთოდოლოგიური. ბოლო ათწლეულში სკოლის მეთოდოლოგიური მართვა არა მარტო უყურადღებოდ იყო მიტოვებული, არამედ იგი დაივიწყეს კიდევ. განათლების მესვეურები ბოლო ათწლეულში ბეჯითად ავიწყებდნენ პედაგოგიურ (და არაპედაგოგიურსაც!) საზოგადოებრიობას იმას, რომ სასკოლო განათლების სის-ტემა ცოცხალი და განვითარებადი ორგანიზმია, რომელიც მხოლოდ უცხოეთიდან პერიოდულად გამოგზავნილი რეკომენდაციებით ვერ იარსებებს. ამ განვითარების სწორად და ეფექტიანად წარმართვა მეთოდოლოგიური უზრუნველყოფით არის შესაძლებელი და ეს მეთოდოლოგიური არსენალი სასკოლო განათლების განვითარების შინაგანი ლოგიკით არის ნასაზრდოები. ის მოწინავე უცხოური მეთოდოლოგიური თეორიები თუ პრაქტიკულ გამოცდილებასზე დაფუძნებული რეკომენდაციები, რომლის გაზიარებაც მიზანშეწონილად იქნება მიჩნეული, მხოლოდ ადგილობრივი პირობებისა და მოთხოვნების შესაბამისი ტრანსფორმაციის შემდეგ უნდა დაინერგოს. ამ ამოცანებიდან გამომდინარე, მომავალმა რეფორმამ აუცილებლად უნდა აღადგინოს მეთოდოლოგიური სამსახური განათლების სისტემაში და მიანიჭოს მას სასწავლო პროცესის მართვისა და მონიტორინგის ფუნქცია.

მიმაჩნია, რომ შესაცვლელია სკოლის ორგანიზაციისა და მართვის ახლანდელი პრინციპი. არა მგონია, სკოლის დირექტორის არჩევა პედაგოგთა საერთო კრებაზე ხმების უმრავლესობით, ყველაზე კარგი ვარიანტი იყოს. ჯერ ერთი იმიტომ, რომ უმრავლესობა ყოველთვის როდი დებულობს რაციონალურ გადაწყვეტილებას და, მეორე, ის, რომ ჩვენ სხვა ტრადიციებისა და მენტალიტეტის მატარებელი საზოგადოება ვართ და დიდი მოწადინების მიუხედავად, დღემდე ვერ ვახერხებდით ჩვენ მიერ არჩეული ხელმძღვანელის მიმართ ადეკვატური დამოკიდებულების განხორციელებას. საჭიროების შემთხვევაში, კარგი იქნება, თუ სკოლის დირექტორის კანდიდატურა ამ სკოლის პედაგოგთა წრიდან იქნება შერჩეული, მაგრამ იგი უნდა დანიშნოს ზემდგომმა მართვის ორგანომ. მისი ერთპიროვნული ძალაუფლება კი უნდა დაბალანსდეს პედაგოგიური საბჭოს მიერ, რომელსაც მართვის უმაღლესი ორგანოს ფუნქცია მიენიჭება. სამეურვეო საბჭოები კი იმ სახითა და შინაარსით, როგორც ეს დღეს არის, აბსოლუტურად არაეფექტიანია.

სკოლის მართვაში საზოგადოების ჩართულობა შეიძლება უზრუნველყოფილ იქნას მშობელთა საბჭოების (ან მზრუნველთა საბჭოების) შექმნითა და ფუნქციონირებით.

სრულიად მიუღებლად მიმაჩნია ის ნორმატიული დებულება, რომ სკოლის დირექტორი აირჩევა 6 წლის ვადით და მას უფლება აქვს მხოლოდ ორჯერ იქნას არჩეული (ე. ი. 12 წლის ვადით). სკოლის დირექტორს, თუ ის ღირსეული დირექტორია, უნდა ჰქონდეს საშუალება, სრულიად გარკვეული ტრადიცია დაამკვიდროს სკოლაში, რაც განსაზღვრავს ამ სკოლის ორიგინალურ სახეს. აღზრდის სისტემაში კი ტრადიციებს (მათ შორის სკოლის ტრადიციასაც!) დიდი აღმზრდელობითი ზეგავლენა აქვს. ამიტომ, სასკოლო ტრადიციების შექმნასა და განვითარებას ყოველმხრივ უნდა შევეუწყოთ ხელი. განათლების მუშაკებმა კარგად იციან, რომ ამ ბოლო ათწლეულში მიზანმიმართულად და ინტენსიურად მიმდინარეობდა სასკოლო ტრადიციების ნგრევისა და წაშლის პროცესი.

ჯერ კიდევ არის შანსი იმისა, რომ გონივრული, დასაბუთებული რეფორმის შედეგად ჩვენი სასკოლო განათლების სისტემა გამოვიდეს იმ კრიზისიდან, რომელიც მას კატასტროფისაკენ მიაქანებს. სასკოლო განათლების კრაზი კი ეროვნულ კრაზად იქცევა, რადგან ქვეყნის მომავალი იმაზეა დამოკიდებული, თუ როგორი თაობა იზრდება დღეს.

